

צריך לנקביו, ומצערין אותו.

ואין מזכירין שמו לומר: פלוני חולה חולי בורדס, משום שאין זו לשון נקיה⁽¹⁴²⁾.

מאי טעמא?

אמר רב אלעזר: מפני שהוא כמעייין הנובע.

ואמר רב אלעזר: למה נקרא שמו בורדס — מפני שהוא כמעייין הנובע.

שנינו במשנתנו: ומרפאהו רפואת הנפש כו'.

היכי קתני? מה הכוונה ב"רפואת הנפש" ו"רפואת ממון"?

אילימא רפואת נפש — היינו שמרפאו בחנם, ורפואת ממון היינו שמרפאו בשכר [ו"נפש" — היינו רצון, כמו: "אם יש את נפשכם לקבור את מתי וגו'" האמור באברהם. כלומר, שמרפאהו ברצון לבו, ולא תמורת שכר], ומשנתנו מדברת כשנכסי החולה אסורים על הרופא, ולכן דווקא בחינם מותר לו לרפאותו, אבל בשכר אסור, שהרי החולה מהנהו —

אם כן, ליתני הכי במשנה: "מרפאהו בחנם, אבל לא בשכר", ולמה נקטה המשנה לשון רפואת הנפש ורפואת ממון?

אלא, משנתנו מדברת כשנכסי הרופא אסורין על החולה, ורפואת נפש — היינו רפואת גופו, ומותר לו לרפאותו, משום שלא מן הכל זוכה האדם להתרפא.⁽¹⁴³⁾

אין מבקרין את חולי העין, משום שהדיבור קשה לחולי זה. אבל את מי שחלצתו חמה — מבקרין, שהרי הדיבור מועיל לו.

אמר רבא: האי אישתא [החוס], אי לא דפרוונקא [שליח] דמלאכא דמותא, מעלי כחזרא לדיקלי [כמו ההוצין שסביב הדקל, ששומרים אותו מפני בהמות וחיות] שהוא בא חד לתלתין יומין [פעם בשלשים יום], וכי תירייקי לגופא [וכמו מרקחת לגוף].

רב נחמן בר יצחק אמר: לא היא — ולא תירייקה. כלומר, איני רוצה לא את החוס, ולא את תועלתו לגוף.

אמר רבה בר יונתן אמר רב יחזאל: ערסן יפה לחולה לרפואתו.

מאי ערסן?

אמר רב יונתן: חושלא דשערי עתיקתא [שעורים קלופים ישנים] דריש נפוא [של גפה ראשונה].

אמר אבוי: בעיין בישולא בעין בישרא דתורא [צריכים הם בישול רב, כמו בשר השור].

רב יוסף אמר: סמידי [סולת] דשערי עתיקתא דריש נפוא.

אמר אבוי: בעיין בישולא כבשרא דתורא.

אמר רבי יוחנן: בורדס [היא תיבה אחת כשתי תיבות: "בור דם", והוא חולי של דם המקלח מלמטה] — אין מבקרין אדם החולה בחולי זה, משום שפעמים שהוא

142. כך כתב הר"ן. והתוס' כתבו דהיינו לפי שהחולה מתבייש כשמזכירין אותו.

143. כך כתב הר"ן ותוס'. והרא"ש כתב להיפך, שאינו נוטל שכר, ומצוה קעביד.

אבל לא ירחץ עמו בקטנה, שכיון שהיא קטנה, הרי הוא מעלה את המים על חבירו, ונמצא שמהנהו.

וישן עמו במטה.

רבי יהודה אומר: מה ששנה תנא קמא שישן עמו במיטה, היינו דווקא בימות החמה, שאז אינו נהנה מחימומו. אבל לא ישן עמו במיטה בימות הגשמים, מפני שהוא מחמומו ומהנהו, כדכתיב: "אם ישכבו שנים וחס להם".

ומיטב עמו על המטה, משום דבכהאי גוונא אין חימום (146).

ואוכל עמו על השולחן, ואין גוזרין שמא יאכל ממנתו של חבירו (147).

ורפואת ממון — היינו רפואת בהמתו, ואסור לו לרפאותה, שהרי מהנהו (144).

אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב: אמנם אסור למדיר לרפא את בהמתו של המודר, אבל אומר לו המדיר: סם פלוני יפה לה לבהמה לרפואתה, סם פלוני רע לה. שכיון שאינו שם בעצמו את הסם עליה, אלא רק נותן לו עצה ברפואתה, הנאה דממילא היא — ומותר (145).

מתניתין:

ורוחץ המדיר עמו [עם המודר] באמבטי גדולה. שכיון שהיא גדולה, אין המים עולים על המודר בגלל חבירו, ואינו מהנהו.

שאפילו כשאין למודר ממה שיתרפא, דמצוה קא עביד, אפ"ה, כיון שהוא נותן לו משלו מיד ליד — אסור, כפי ששינוי שהמודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל, שצריך שיניח חבירו על גבי הסלע, ולא שיתן מידו לידו ממש. ומיהו, כשהחולה אסר על עצמו נכסיו של רופא, אפשר שמותר אף בסם של הרופא, שהרי מן חיותיה לא אדרה. ר"ן.

146. וברא"ש כתב, דקמ"ל דלא חיישינן שמא ישן אצלו.

147. כתב הר"ש, דכיון שהדירו, מסתמא שונאין זה את זה יותר משני אכסנאין, שהדין הוא שמותר להם לאכול על שולחן אחד, זה בשר וזה גבינה, ואין חוששין שמא יאכל אחד משל השני.

והריטב"א כתב, דשאני נדרים דחמירי, ומזהר זהיר.

והרמב"ם בפירושו המשנה כתב: שמא יניח

144. ר"ן. וכנראה שכוונתו לומר, שהרופא מצוה קעביד, ולכן אין איסור כשמרפא את החולה, וכעין דברי הרא"ש.

וכתב הר"ן, דהיינו דווקא כשיש שם רופא אחר. אבל אם אין שם — מרפא את בהמתו, שהרי אין לך השבת אבידה גדולה מזו. ומכל מקום, אף כשיש שם רופא אחר, מותר לו לרפא את המודר עצמו, לפי שלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות.

והרא"ש ותוס' כתבו, דלא הוי כמחזיר אבידה, שלהחזיר אבידה — מצוה היא, אבל אין מצוה לזון בהמתו [ועיין עוד בתוס']. וכן כתב הראמ"ה בדעת הרמב"ם. וכתב הטעם דלא הוי השבת אבידה, משום דאפשר דמרפא לה, ואפשר דקטיל לה. משא"כ גבי אדם, דספק נפשות הוא, שייך ביה מצוה.

145. וברפואת גופו, אפילו לשים את הסם בידיו על גופו של המודר — מותר. והיינו דוקא כשהסם של המודר, אבל משל המדיר — לא.

אבל בימות החמה — מותר. ואין גוזרין ימות החמה — אטו ימות הגשמים (150).

רחיץ עמו דווקא באמבטי גדולה.

ומזיע עמו אף באמבטי קטנה. שמאחר שאינו אלא מזיע, אין הוא נהנה מזה שחבירו עמו.

אבל מיכב עמו על המטה,

ואוכל עמו על השולחן, אבל לא מן התמחוי.

אבל אוכל הוא מן התמחוי החוזר.

אמר רבי יוסי בר חנינא: מן התמחוי החוזר לבעל הבית.

מתניתין:

לא יאכל עמו מן האבוס שלפני הפועלים [קערה גדולה, ונקראת אבוס מפני שמתוך שהם עמלים — אוכלים הרבה, ואובסין אותם ככהמות], לפי שאם אחד מהם אוכל מעט, נמצא מהנה את חברו.

ולא יעשה עמו באומן. דהיינו, שדרך עובדי אדמה לחפור שורות שורות. ואסור למודר

אבל לא אוכל עמו מן התמחוי, דהיינו, שנותנין לשניהם לאכול מקערה אחת. משום שאם האחד אוכל מעט והשני הרבה, נמצא שמהנהו (148).

אבל אוכל הוא עמו מן התמחוי החוזר לבעל הבית. דהיינו, שנותנין להם קערה גדולה כל כך שאינם יכולים לאכול את כולה, ומותרת חוזר לבעלים (149), שבכהאי גוונא אין אחד נהנה מחבירו.

גמרא:

תניא: לא ירחיץ עמו באמבטי, ולא ישן עמו במטה, בין כשהיא גדולה ובין כשהיא קטנה, דברי רבי מאיר.

וטעמו, משום שגוזרין שאם נתיר לו לישן עמו במיטה גדולה — יבוא לישן עמו גם בקטנה. ואף בימות החמה אוסר רבי מאיר, משום שגוזרין שאם נתיר בימות החמה — יבואו להתיר אף בימות הגשמים.

רבי יהודה אומר: במיטה גדולה מותר לישן עמו אף בימות הגשמים, ואין גוזרין גדולה אטו קטנה.

ואילו במיטה קטנה, בימות הגשמים אסור,

לבעל הבית, וממלא אותה עד שיאכלו כל שבעם. נמצא שאינו מהנה את חברו, שהרי בכל מקרה נותנים להם כל שבעם.

150. ומכאן מוכח שרבי יהודה של משנתינו, בא לפרש את דברי תנא קמא, ולא לחלוק עליו. שאם הוא חולק עליו, אם כן מני תנא דמתניתין? לא רבי מאיר ולא רבי יהודה! ר"ן.

המדיר חתיכה אחת טובה ולא יאכל אותה — כדי שיאכל אותה המודר, או יקרב אותה לפניו, ונמצא מהנהו.

148. כך כתב הר"ן. והריטב"א כתב, דחיישינן שמא ירבו בשביל המדיר, ונמצא מהנהו.

149. כך פירש הר"ן. והרא"ש פירש, דהיינו שלאחר שאכלו מה שבקערה, מחזירין אותה

ורבנן סברי: לא גזרינן רחוק אטו קרוב.

מתניתין:

המודר הנאה מחבירו לפני שביעית, מב-א

אינו יורד לתוך שדהו של המדיר אפילו בשנה השביעית, כשהפירות הפקר, היות שהקרקע עצמה שייכת לבעליה גם בשביעית, והרי המודר הנאה מחבירו, אסור אף בדריסת הרגל [כפי ששינונו במשנה לעיל].

ואף אינו אוכל מן הפירות (152) הנוטות אל הדרך הסמוכה לשדה, אף שאינו נכנס לשדה.

ובשביעית, אם הדירו בשנה השביעית עצמה, שהפירות הם הפקר ואינם שייכים לבעל הקרקע, אמנם אינו יורד לתוך שדהו, אבל אוכל הוא מן הנטיעות הנוטות.

לעבוד עם המדיר בשורת הכרם. והטעם, לפי שכשהמדיר חופר לפניו את הקרקע, מרפה הוא את הקרקע, ונמצא שמהנהו (151). ואף אם חבירו חופר רחוק ממנו — אסור, משום שגזרינן רחוק — אטו קרוב.

דברי רבי מאיר.

וחכמים אומרים: עושה — והוא ברחוק ממנו, ואין גזרינן רחוק אטו קרוב.

גמרא:

בקרוב לא פליגי רבי מאיר וחכמים — דלכולי עלמא אסור.

כי פליגי — ברחוק:

רבי מאיר סבר: גזרינן רחוק — משום קרוב, דבקרוב אסור, משום דקא מרפי לה לארעא קמיה. וגזרינן אף ברחוק, שלא יבוא לעשות עמו בקרוב.

השביעית עצמה שייכים לו הנכסים, ומדוע אינו יכול לאסרם גם אז, וייאסרו הפירות מדין גידולי נכסיו.

ומוכיח מכאן הקהלות יעקב [נדרים ס" כ"ח] את יסודו של החזו"א, שלא רק פירות שביעית הם הפקר, אלא גם כח הצמיחה שיש בקרקע ובאילן לגבי פירות שביעית הם הפקר בשנה השביעית, ולכן לא יכול לאסור בשנה השביעית את נכסיו ובכך ייאסרו גם הפירות בתורת גידולי נכסיו, כי היות וגם כח הצמיחה של השדה והאילן אינם ברשותו בשביעית, אין היא יכול לאסרם אז. ורק אם אסר את נכסיו ערב שביעית חל איסורו. שכן אוסר אדם ממנו גם לאחר שייצא מרשותו.

והחזו"א הוכיח את יסודו זה מכך שאמרו

151. כך משמע מכמה ראשונים, דהאיסור הוא דווקא אם חופר עמו באותה שורה. אבל הריטב"א כתב שלא יחפור המודר קרוב לשורתו של המדיר.

152. מבואר בסוגייתנו, שהמדיר את חבירו מנכסים מסויימים שלו, אסור לו להנות מפירותיהם אפילו בשנת השביעית.

ויש לתמוה, הרי פירות שביעית אינם שייכים לבעליהם, וכיצד יכול הוא לאסרם בקונם? ובהכרח, שחל הקונם על נכסיו, והפירות אסורין בקונם מתורת "גידולי נכסיו", אף שאינם שייכים לו!

אך אם כן יש לתמוה, מדוע יכול לאסור זאת רק לפני השנה השביעית, והרי גם בשנה